

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
15. Хомчук О. Церква поза церковною огорожею. Розколи і руйнації Української православної церкви в пошуках «константинопольського визнання». – Чикаго, 2002. – 621 с.
  16. Kuropas M. The Ukrainian Americans: Roots and Aspirations. 1884-1954. – Toronto-Buffalo-London: University of Toronto Press, 1975. – 534 p.
  17. Kuropas M. The Ukrainians in America. – Minneapolis: Lerner Publications Company, 1972. – 55 p.
  18. Stokoe M., Kishkovsky L. Orthodox Christians in North America, 1794-1994. – S.1, 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.oca.org/MVorthchristiansamerica.asp?SID=1&Chap=INTRO/>

Лозинський Андрій Федорович
*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО СВЯЩЕНСТВА В СУЧАСНИХ СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Загально визнано, що духовність і моральність – це головне, що складає фундамент людини як особистості. В них – запорука гармонійного розвитку всіх потенційних можливостей особистості, запорука того, що плоди її діяльності дійсно слугуватимуть в ім'я людини як вищої цінності.

Разом з утворенням незалежної держави виникла потреба пошуку нових основ духовно-морального і патріотичного виховання, які б враховували весь попередній досвід і християнські основи культури українського народу протягом століть, а також уможлилювали подальший розвиток українського суспільства і його військових формувань на основі християнської моралі.

Нині керівництво Української держави, повертаючись до історичного досвіду, наголошує на особливій ролі церкви та віри в Бога у житті суспільства. Не нав'язуючи нікому свого світогляду, церква може допомагати людям зрозуміти ті життєві обставини, у яких вони опинилися в результаті викоренення протягом багатьох десятиліть християнської релігії та культури. Разом з культурно-просвітницькими силами України церква повинна брати участь у відродженні національної свідомості, загублених духовних традицій та культурних здобутків, які протягом нашої багатовікової історії склали безцінне народне багатство і сьогодні потребують всебічного вивчення і використання в житті суспільства.

Проте не у всіх сферах діяльність церкви в сучасному українському суспільстві законодавчо врегульована. Досить складно формуються взаємовідносини церкви і силових (військових) формувань України. Церква, починаючи з 1991 року, намагається звернути увагу держави на проблему створення інституту військових священників (капеланів, душпастирів) чи, хоча б. системи душпастирської опіки військовослужбовців різних міністерств України священиками. На жаль, і сьогодні існує багато аргументів щодо неможливості створення такого інституту.

Однак, військово-душпастирство, чи капеланство в мілітарних структурах України – справа не тільки реальна, а й неминуча. Сьогодні ми стали свідками, коли представники релігійного культу є обов'язковими учасниками будь-яких подій у житті військових структур. Проводи юнаків на державну службу, прийняття військової присяги, вихід на охорону державного кордону чи ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій благословляє представник церкви. Офіцери, які займаються вихованням особового складу, з метою

отримати практичну допомогу у зміцненні військової дисципліни, все частіше запрошують до співпраці священнослужителів. Церквою, в свою чергу, в червні 2001 року було зареєстровано у встановленому державному порядку міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство – інтегративну установу, завданням якої є об'єднання зусиль і активності церков у сфері душпастирського та духовно-патріотичного виховання військовослужбовців.

Крім того слід відзначити, що душпастирська діяльність церкви у мілітарних структурах України має давні історичні традиції. Перші дані про наявність військового духовенства на Русі знаходимо із початку XII ст. Згідно літописних даних, під час походу на половців у 1111 р. князь Володимир Мономах поставив священників, щоб вони їхали попереду війська і співали тропарі та кондаки на честь Чесного Хреста і канони Пресвятій Богородиці.

В козацьку добу нашої історії при козацьких загонах і на Січі постійно перебували капелани. Вимоги до них були простими, але принциповими: присяга на вірність Запорізькому Кошу, знання Святого Письма, володіння українською мовою, тверезість. І обов'язково січове духовенство мало бути неодруженим. Парафію священник міг отримати тільки після відповідного рішення начальника січових церков і наступної висвяти кандидата Київським митрополитом з видачею архіпастирської грамоти. Залишеним на рік священникам надавалася, згідно з рішенням Січової старшини, рівна кількість куренів, що фактично утворювали парафію, в якій потрібно було сповідати, причащати, відспівувати, загалом керувати релігійним життям парафіян.

Козацький інститут капеланів був, взагалі, незалежною структурою. Авторитет капеланів серед козаків був надзвичайно великим. Їхня роль особливо підсилювалася під час активних бойових дій, визвольних війн. Показовою є участь капеланів у трагічній для України битві під Берестечком в червні 1651 р. Серед козацького табору стояв намет Митрополита Коринфського Йоасафа, який разом з афонськими ченцями щоденно відправляв богослужіння у похідній Церкві, їздив на коні в повному архієрейському облаченні і благословляв козацьке військо. В найтяжчі хвилини пастирі залишалися зі своїми духовними дітьми, нерідко розділяли з ними трагічну долю.

Така жертвовність козацьких капеланів була причиною того, що багато хто із військової старшини, наприклад, Милашевич, Калнишевський, Рудь, Шульга та інші утримували при собі ченців і намагалися жити за вказівками цих носіїв Слова Божого.

Знищивши Запорізьку Січ, Російська імперія ліквідувала і інститут українського капеланства, відродитися якому судилося лише на початку XX ст.

Відродження української держави та армії на початку XX століття дозволили відновити національне військово-духовенство. За ініціативою Симона Петлюри запроваджено службу українських капеланів. Першим, кого запросив Петлюра, був о. Павло Пашевський. 27 липня 1917 р. Генеральний Військовий Комітет призначив його до першого запасного полку, який згодом перетворився у Сердюцький полк ім. гетьмана Петра Дорошенка, а священника Миколу Маринича до Богданівського полку. При гетьмані Скоропадському українські Збройні Сили збільшилися, а разом прибавилось і число українських військових духівників. В часи Директорії кожна частина бажала мати свого священника-капелана. За браком білого духовенства доводилося залучати до українського війська ієромонахів з православних монастирів Поділля. Головним капеланом, протопресвітером Армії УНР був тоді о. Антоній Матеюк, пізніше замучений денікінцями в містечку Жмеринка у листопаді 1919 р.

Українські капелани проводили велику виховну роботу, скріплюючи духовність воїнів. Виходячи із назрілої необхідності і вимог часу, в 1920 р. було сформовано Головну Управу військового духовенства на чолі з о. Пашевським, яка керувала військовим духовенством, надавала всебічну допомогу у виконанні їх обов'язків.

Служба капеланів існувала і в Українській Галицькій Армії. Головним капеланом УГА в грудні 1919 р. став о. Василь Лаба. Польові капелани Галицької Армії вписали

окрему сторінку в історію Збройних Сил України. Вони ділили весь тернистий шлях УГА залишаючись у війську, навіть при вимушеному переході галичан до більшовиків. Щира молитва військових священиків додавала життєвої сили всьому галицькому воїнству.

Українські збройні формування періоду II Світової війни, продовжуючи давню традицію, мали у своїх рядах капеланів. Українська Повстанська Армія для духовної опіки своїх воїнів користувалась послугами свідомих парафіяльних священиків тих місцевостей, де розташовувались їх підрозділи. У рідкісні моменти перепочинку від боїв воїни мали насичені духовно та фізично дні. Кожен з них обов'язково розпочинався загальним збором із молитвою. На великі свята всі підрозділи, по можливості, відбували храмові богослужіння або польові відправи. На урочистостях і в сумні хвилини з воїнами УПА перебували українські душпастирі. Українське капеланство залишалось духовною підтримкою повстанцям і в період боротьби із радянськими окупантами в 2-й половині 1940-х років.

Таким чином, аналізуючи проблему ролі душпастирства у військових формуваннях, слід визнати її актуальність і необхідність співпраці церкви і мілітарних організацій.

При цьому слід мати на увазі, що професія військового, правоохоронця чи рятувальника особлива за своєю специфікою і природою. Робота в надзвичайних ситуаціях ставить перед виконавцем складні завдання, і християнські чесноти в цьому сенсі стають ще виразнішими і сильнішими. Кожен християнин є громадянином своєї держави і як такий керується патріотичними почуттями щодо своєї Батьківщини. Він зобов'язаний вищому керівництву, своєму народу. Патріотична вірність цивільної людини обмежується піклуванням про добрий стан своєї держави в політичному, економічному, культурному та духовному житті. Патріотизм рятувальника вимагає від нього більшого. Він повинен бути готовим, в разі потреби, покласти на жертвник Батьківщини своє життя.

Людина-патріот чинить це не з зовнішнього примусу, а із внутрішнього почуття – з любові до своєї Батьківщини. Отже, для того, щоб виховати таке високе внутрішнє почуття, розвинути в собі патріотичні переконання у правоті своєї боротьби, треба всебічно розвивати військову культуру, дбати про виховання еліти. Формування військової культури повинно бути пов'язане з християнськими нормами життя, оскільки для працівника, який виконує функції захисту Батьківщини, людини і її життя неможливе роз'єднання його професійних обов'язків і християнських переконань.

Саме тому, виховання християнських чеснот і переконань повинно лягти в основу душпастирської діяльності у військових формуваннях України.

В наш час діяльність священика у військових підрозділах є одним із видів місіонерської діяльності церкви. Без цього не можливе виховання особового складу на основах християнської моральності. Щоб богослужіння та молитви не переросли у формальність, священик повинен розтлумачувати їх справжній зміст. Адже молитва – це прохання, звернене до Бога, але прохання не егоїстичного характеру про задоволення своїх життєвих людських потреб, а прохання про допомогу у подоланні духовних недоліків людини, що стримують духовний прогрес.

Під час виконання службових обов'язків, особливо під час екстремальних дій, людина може проявити як вищі духовні риси свого характеру, які часто суперечать навіть інстинкту самозбереження (самопожертва, героїзм), так і найнижчі (шкурництво, жорстокість, зрада). Виходячи з цього, священик у структурних підрозділах силових структур пропагує ті цінності, які мають вічний і духовний характер. Мужність, самовідданість, самопожертва, гуманне ставлення до людей – все це входить до тематики проповідей священика. Адже для справжнього християнина виконання службових обов'язків рятувальника чи захисника – це можливість виконати у всій повноті заповідь про любов до ближнього через готовність пожертвувати своїм життям заради спокійного життя всього суспільства.

Священик особливу увагу також повинен звертати на серйозність військової присяги, як свідчення військовослужбовця перед Богом та людьми про щирість свого

бажання чесно і самовіддано нести свою службу. Він повинен також стимулювати покору перед керівниками-офіцерами, ініціювати дружні стосунки у військовому колективі. Не має священник права замовчувати і про недоліки, характерні для того чи іншого підрозділу, але всі зауваження повинні мати коректну форму і реальну підставу.

Особливу увагу священник має звертати й на офіцерів, які мають у всьому бути взірцем для підлеглих, в тому числі і в духовних питаннях. Виховна робота командирів та душпастирська діяльність священника повинні взаємно доповнювати одна іншу та мати спільний знаменник – і тоді результати будуть вагомими. Священники повинні організувати богословські курси для офіцерів, проводити лекції з історії християнського віровчення, апологетики, сектознавства, іконології, літургики, адже нерідко священники та військово керівництво говорять на різних мовах, по-різному розуміючи такі поняття як “духовне виховання”, “християнські цінності”.

Сьогодні, з'явилися реальні передумови, щоб закласти у фундамент підготовки фахівців нової генерації для підрозділів МНС, МВС та інших військових формувань України ґрунтовні знання християнського вчення, позитивне моральне ставлення до святинь віри, прагнення до самовдосконалення за допомогою християнських ідеалів. Тому до структури навчання у військових навчальних закладах потрібно включити перспективні напрями, зокрема релігійну етику, релігійне мистецтво і культуру, літературу, яка б відображала соціально-психологічні та педагогічні аспекти впливу релігії і віри на формування духовного життя суспільства та особистості, історію військово-патріотичної роботи церкви у рятувальних підрозділах чи у війську.

Військовий священник повинен опікуватися не тільки тими, які відкрито сповідують свою віру, але й тими, хто не звик або боїться про це говорити, хто вважає себе невірним, а найбільше – людьми, яких психологи звично зараховують до “групи ризику”.

Водночас важливу роль відіграє і особиста поведінка священника, яка повинна бути бездоганною – тоді його вплив на військовослужбовців буде значним, а авторитет – високим.

Отже, змінюється життя, змінюються умови військової служби, але ніколи в людини не зникає потреба жити високими духовними цінностями, ставити їх в центр свого життя. Тому і в наш час військовослужбовці потребують реальної духовної опіки священника, через особливість своєї служби, потребують її більше за будь-який інший соціальний стан. Церква повинна забезпечити духовною опікою мілітарні структури. Потрібно і державі законодавчо врегулювати питання військових капеланів, щоб спілкування духовенства із військовими мало постійний характер. Бо наявність священника у структурах МНС, МВС чи у війську – це гарантія духовно-патріотичного виховання і офіцерів, і солдатів, це посилення духовності, відповідальності за здійснювану справу. Духовно-патріотичне виховання має здійснюватися за програмою, яка виключала би релігійну ворожнечу, пропагувала б найкращі здобутки християнської і військової культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Армія і духовність: свобода совісті та віровизнання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К., 1995. – 137 с.
2. Винницький О. Церква і духовне буття / Духовні скарби українського народу в житті молоді. – Тернопіль: МП “Чумацький шлях”, 1994. – С.62-64.
3. Дзюба М., Волошина М. Історія взаємовідносин церкви та армії на території сучасної України від появи християнства до початку ХХ століття // Козацтво України. – 2004. – № 4. – С 16-21.
4. Ісіченко І., архієп. Дім мій – буде домом молитви. – Харків-Львів, 2006. – С. 304-315.
5. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти. Зб. Міносвіти, 1996. – № 13.
6. Коханчук Р.М. Душпастирська опіка військових / Видання 2-ге розширене і

- доповнене. – К., 2004. – 220 с.
7. *Куфлієвський А., Арчаков Д.* Значення духовного фактора у професійній діяльності пожежних. Зб. статей. – Львів: ЛПБ МНС України, 2003. – С. 69-71.
  8. *Лисенко С.* Поєднання зусиль у сфері розбудови системи душпастирського військовослужбовців // *Козацтво України.* – 2004. – № 4. – С 4-7.
  9. *Папійки А.* Душпастирська служба в збройних силах України: історико-правовий аспект. Зб. статей. – Львів: ЛПБ МНС України, 2003. – С. 51-52.
  10. *Садов'як Д., прот.* Словом Божим – до перемоги. Про роль капеланства у формуванні духовної свідомості військовослужбовців // *Військо України.* – 2002. – № 5-6. – С. 36-37.
  11. *Садов'як Д.* Церква і військо в Україні: шляхи співпраці // <http://kievpatrarmy.org.ua/statti/003.html>.
  12. *Садов'як Д., прот.* Час творити інститут військових священиків // *Народна армія* – № 73. – 2005. – 20 квітня.
  13. *Щербань П.* Формування духовної культури особистості. – К., 2002.

Нагірняк Михайло Ярославович
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*
прот. Великий Роман Георгійович
*кандидат богословських наук,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
викладач ЛПБА*

СОБОР 1921 РОКУ І ПИТАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Питання автокефалії та проблеми, пов'язані з нею, не нові в християнській Церкві. Автокефальність - це єдина форма існування Церкви Христової з моменту її заснування. Іншої форми не було. Звичайно, на початку християнської доби питання автокефалії майже не існувало. Воно почало загострюватись згодом, коли Церкви почали кількісно і територіально зростати. Склалась Церковна структура, організація.

Однією з таких організацій була Українська Автокефальна Православна Церква, яка утворилась і діяла в 20-их роках ХХ ст. Займатись ґрунтовним дослідженням цієї проблеми в радянський час заборонялось. Реальні дослідження велись в діаспорі.

Автори наукових досліджень, які здебільшого були учасниками визвольних подій, оцінювали їх по-своєму – абсолютизуючи національно-визвольний рух з усіма його прорахунками і негараздами і критикуючи та педооцінюючи своїх опонентів.

Метою даної статті є відтворити головні етапи національно-релігійного відродження 20-х років, прослідкувати, як формується структура організації УАПЦ.

Дослідниками УАПЦ 1921 року, були в першу чергу її сучасники. Зважаючи на переслідування і терор, що чекали на них в Радянській Україні, більшість з них виїхала на Захід і там видавали свої праці. Серед дослідників були Іван Власовський, Олександр Лотоцький, Наталія Полонська-Василенко, Дмитро Дорошенко. У своїх працях вони з лояльністю ставились до УАПЦ, майже не критикуючи її.

В 90-х роках активізувались дослідження цієї проблеми. Серед дослідників були: Василь Ульяновський, Арсен Зінченко, Леонід Пилявець, Олександр Саган.